

АНОТАЦІЯ

Литвинов А.О. Публічне управління розвитком соціальних кластерів України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління». – Харків, 2025.

Дисертаційне дослідження спрямовано на вирішення актуальної науково-прикладної задачі в галузі науки публічного управління та адміністрування, що полягає в обґрунтуванні теоретичних основ і розробки практичних рекомендацій з удосконалення публічного управління розвитком соціальних кластерів в Україні.

Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена збільшенням наукового і практичного інтересу до розуміння соціальних проблем, які проявляються у світі все гостріше. Їх обговорення на міжнародному рівні частіше зводиться до проблеми бідності. Кожна країна намагається розробити комплекс заходів для пом'якшення цієї проблеми, зокрема, шляхом реформування різних сфер суспільства.

Є очевидним, що система управління соціальною сферою, що діє сьогодні в Україні, потребує оновлення, об'єднання зусиль органів публічного управління, комерційних і некомерційних організацій для вирішення питань соціального характеру задля підвищення добробуту людей, створення комфортного та безпечного середовища для мешканців територіальної громади. Такі обставини обумовили необхідність пошуку нових технологій публічного управління в соціальній сфері, заснованих на науково-інноваційних принципах та системному характері. Однією з таких перспективних технологій є соціальні кластери.

В роботі вперше обґрунтовано структурно-логічну схему типової моделі публічного управління розвитком регіонального соціального кластера. Виділено групи його учасників, які в цілому складають чотири сектора: ядро кластера і

постачальники послуг; суб'єкти, які підтримують функціонування й розвиток кластера; сектор забезпечення функціонування кластера; споживачі соціальних послуг. Ідеї кластера полягають у підвищенні якості життя населення регіону, інтеграції установ соціальної сфери та інших учасників кластера навколо реалізації цільових програм і проєктів, залученні бюджетних і небюджетних джерел і ресурсів, формуванні єдиної регіональної системи соціального захисту населення. Переваги даної моделі полягають у чіткому розподілі учасників кластера по секторам / видам діяльності, встановленню їх взаємозв'язків, участі у додаткових формах підтримки, експортних можливостях і впливу на формування економічної складової регіону. Теоретичне значення запропонованої моделі полягає у тому, що в ній закладено науково-методичні основи для формування національної бази даних про соціальні кластери, що є вкрай важливим для впорядкування інформації про них.

Застосування таких наукових методів, як пошуково-бібліографічний, систематизації, узагальнення, змістового аналізу, дозволив виявити, систематизувати та узагальнити наявні наукові розробки теоретичних основ дослідження публічного управління розвитком соціальних кластерів. На підставі розгляду історичних аспектів формування кластерних утворень та концептуальних положень теорії розвитку кластерів запропоновано авторське бачення встановлення поетапної послідовності розвитку цих процесів. Виокремлено шість етапів процесу кластероутворення, починаючи із зародження кластерних форм організації виробництва в економіці до теперішнього часу – до створення науково-методичного й правового підґрунтя кластерної політики та функціонування кластерів.

Фрагментарність інформації з визначення видів соціального кластера, що зустрічається в науковій літературі, дозволила уточнити типологізацію соціальних кластерів та запропонувати систематизований класифікаційний підхід, заснований на виділенні універсальних ознак кластера: за принципом формування; за галузями соціальної сфери (видами діяльності); за етапом обороту людського капіталу; за розвитком потенціалу населення; за напрямом інвестицій.

В роботі сформовано перелік груп учасників, до яких віднесено: базові інституції соціальної сфери; органи публічного управління; некомерційні, громадські та міжнародні організації, партнери; наукові, науково-дослідні, освітні установи, представники малого і середнього бізнесу, допоміжні об'єкти – фінансові, страхові, юридичні тощо. З'ясовано, що особливістю кластерного утворення є те, що учасники об'єднані спільними інтересами, цілями; їх діяльність спрямована на підвищення якості життя мешканців території; функції між учасниками кластера чітко розподілені; наведені групи учасників є умовними та можуть змінюватись у залежності від умов і потреб. Представлено достатньо широкий спектр загальних принципів формування соціального кластера, які є першочерговими й складають необхідний мінімум, та розкрито їх зміст. Крім того, обґрунтовано умови для розширення переліку загальних принципів за рахунок специфічних та/або додаткових принципів, які підкреслюють індивідуальні особливості функціонування кластерів.

Також у роботі схематично зображено структуру загального алгоритму створення та розвитку соціального кластера шляхом побудови відповідної блок-схеми. Алгоритм складається з 10 етапів – від аналізу соціально-економічних передумов і потреб соціального кластера до його інтеграції – розширення спектру учасників, об'єднання задля досягнення соціально значимого ефекту, обмін кращими практиками. Вважаємо, що даний алгоритм є найбільш оптимальним, оскільки заснований на базових функціях управління – прогнозування, планування, організація, мотивація, контроль, координація. Саме органи публічної влади виконують важливу роль в управлінні, представленні інтересів соціального кластера на рівні регіону та, як правило, виконують роль координаційного центру.

Розгляд соціально орієнтованої кластеризації в забезпеченні зайнятості як однієї з передумов подолання бідності серед працюючого населення дозволив виділити переваги та фактори, що на них впливають, серед яких основними є: збереження людського капіталу; природозберігаючий фактор; раціональне використання трудових ресурсів; економія трудових і матеріальних ресурсів; прискорення соціально-економічного розвитку; вдосконалення територіальної

організації економіки; покращення системи розселення; підвищення якості життя населення.

Здійснено уточнення термінологічного апарату теми дослідження. З'ясовано, що термін *«соціальний кластер»*, як самостійна одиниця, в науковій літературі зустрічається рідко, здебільшого зустрічаються його інтеграційні форми. Такий підхід призводить до непорозуміння як в науковому колі, так і у практичній діяльності. Тому в роботі запропоновано авторський підхід до трактування даного поняття на основі людиноцентричності у соціальній сфері.

Також у роботі поглиблено змістове наповнення поняття «публічне управління розвитком соціального кластера». Поняття поєднує в собі основні аспекти термінів «публічне управління» і «соціальний кластер» та відображає множинні процеси, що об'єднані єдиною метою і пов'язані учасниками, зв'язками й спільними ознаками. Дане поняття розширює наукові знання, вказує на необхідність його використання поруч з іншими концептами науки публічне управління та адміністрування, дає можливість розширити його формально-логічне значення і термінологічну будову, є наслідком раціональності та прагматизму.

Узагальнення світового досвіду ведення соціально орієнтованої кластерної політики, що дозволило з'ясувати можливість адаптації кращих практик в Україні, зокрема, в частині визначення спеціалізації, структури, принципів, ідеології кластерів; забезпечення ефективної координації діяльності учасників кластерів, у якій провідна роль відводиться представникам державної та/або регіональної влади; державна / регіональна підтримка функціонування соціальних кластерів, у тому числі шляхом фінансування програм і проєктів, створення координуючих центрів та інших структур.

Характеристика сучасного стану публічного управління розвитком соціальних кластерів дозволила виявити стан організаційно-правового забезпечення та загальні тенденції у цьому процесі, а також визначити основні тенденції у формуванні кластерів на національному рівні. В роботі здійснено аналіз організації роботи Солоницівської селищної територіальної громади Харківського району Харківської області у вирішенні соціальних питань

мешканців громади, який дозволив виявити особливості цього процесу на рівні територіальних громад, визначити специфіку організації процесу надання соціальних послуг, що дало підстави для виокремлення переваг, викликів, ризиків у цьому процесі та окреслення стратегічних цілей, завдань і заходів у публічному управлінні розвитком соціальних кластерів на рівні регіону.

У роботі запропоновано шляхи вдосконалення підходу до методологічних основ обґрунтування доцільності утворення соціальних кластерів на регіональному рівні. В його основу закладено використання методу експертних оцінок, який дозволяє врахувати думку мешканців конкретної територіальної громади щодо доцільності побудови адекватної моделі кластеризації в соціальній сфері, її можливих учасників та отримання бажаного соціального ефекту.

Розроблено концептуальні положення формування стратегії публічного управління розвитком соціальних кластерів на рівні регіону, визначено цілі, напрямки, механізми реалізації стратегії, окреслено фактори успішного функціонування кластера, обґрунтовано необхідність консолідації зусиль учасників кластерного утворення щодо формування комфортного соціального середовища, спрямованого на підвищення рівня добробуту населення та надання якісних соціальних послуг місцевим мешканцям.

Теоретично обґрунтовано доцільність застосування ABCD-підходу у публічному управлінні, спрямованого на вирішення питань соціального спрямування за рахунок власних внутрішніх можливостей шляхом соціально орієнтованої кластеризації наявних ресурсів і активних учасників місцевих громад.

Крім того, в роботі дістали подальшого розвитку означення вигоди державно-приватного партнерства як інструменту інституційного механізму реалізації стратегії публічного управління розвитком соціальних кластерів в умовах децентралізації влади в Україні.

Ключові слова: публічне управління, децентралізація, соціальна політика, соціальний розвиток, інноваційний розвиток, соціальна сфера, кластеризація, соціально орієнтований кластер, соціальний кластер, мережеві структури та взаємовідносини, соціальний потенціал, людський капітал, соціальний захист,

механізм взаємодії, механізм конкуренції, територіальна громада, якість життя населення.

ANNOTATION

Lytvynov A.O. Public Administration of Social Cluster Development in Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation for the degree of the Doctor of Philosophy in public management and administration on a specialty 281 Public management and administration. – V. N. Karazin Kharkiv National University, Educational and Scientific Institute "Institute of Public Administration". – Kharkiv, 2025.

The dissertation research aims to address a pressing scientific and applied problem in the field of public administration and management by substantiating the theoretical foundations and developing practical recommendations for improving public administration in the development of social clusters in Ukraine.

The relevance of the dissertation topic is driven by the growing scientific and practical interest in understanding social issues, which are becoming increasingly acute worldwide. Discussions at the international level often focus on the issue of poverty. Each country seeks to develop a set of measures to mitigate this problem, particularly through reforms in various societal spheres.

It is evident that the current system of social sector management in Ukraine requires modernization and the consolidation of efforts among public administration bodies, commercial and non-commercial organizations to address social issues, improve people's well-being, and create a comfortable and safe environment for local communities. These circumstances have necessitated the search for new public administration technologies in the social sphere, based on scientific and innovative principles and a systemic approach. One of the promising technologies in this regard is social clusters.

For the first time, the study substantiates a structural-logical framework for a typical model of public administration in the development of a regional social cluster. The model identifies groups of participants, which collectively form four sectors: the cluster core and service providers; entities that support the functioning and

development of the cluster; the sector responsible for ensuring the cluster's operation; and consumers of social services. The concept of the cluster is centered on improving the quality of life in the region, integrating social sector institutions and other cluster participants around the implementation of targeted programs and projects, attracting budgetary and non-budgetary resources, and forming a unified regional social protection system.

The advantages of this model include a clear distribution of cluster participants by sector and type of activity, the establishment of interconnections, participation in additional support mechanisms, export opportunities, and an impact on the economic component of the region. The theoretical significance of the proposed model lies in its foundation for the development of a national database on social clusters, which is crucial for organizing and systematizing information about them.

The application of scientific methods such as bibliographic search, systematization, generalization, and content analysis has made it possible to identify, systematize, and summarize existing scientific developments regarding the theoretical foundations of public administration in the development of social clusters. Based on the examination of the historical aspects of cluster formation and the conceptual principles of cluster development theory, the author proposes a phased sequence of these processes. Six stages of cluster formation are identified, ranging from the emergence of cluster-based organizational forms in the economy to the present day - culminating in the development of a scientific-methodological and legal framework for cluster policy and cluster operations.

The fragmented information on the classification of social clusters found in scientific literature has allowed for a refined typology of social clusters and the proposal of a systematic classification approach. This approach is based on the identification of universal cluster characteristics, including: the principle of formation; the sectors of the social sphere (types of activities); the stage of human capital turnover; the development of population potential; and the direction of investment.

The study formulates a list of participant groups, which include: core institutions of the social sphere; public administration bodies; non-profit, civic, and international organizations; research, academic, and educational institutions; representatives of

small and medium-sized businesses; and auxiliary entities such as financial, insurance, and legal organizations. It is established that a key feature of a cluster formation is that participants are united by common interests and goals, with their activities aimed at improving the quality of life for local residents. The functions within the cluster are clearly distributed among participants, and the identified participant groups are conditional and may change depending on specific circumstances and needs. The research presents a broad set of general principles for social cluster formation, which are fundamental and constitute the necessary minimum, along with an explanation of their content. Additionally, the study justifies the conditions for expanding this list of general principles by incorporating specific and/or additional principles that emphasize the unique characteristics of cluster functioning.

Furthermore, the study provides a schematic representation of the general algorithm for creating and developing a social cluster through the construction of a corresponding flowchart. The algorithm consists of 10 stages, ranging from an analysis of the socio-economic prerequisites and needs of the social cluster to its integration - expanding the spectrum of participants, uniting efforts to achieve a socially significant impact, and sharing best practices. This algorithm is considered the most optimal, as it is based on fundamental management functions, including forecasting, planning, organization, motivation, control, and coordination. Public authorities play a crucial role in cluster management by representing the interests of the social cluster at the regional level and generally acting as a coordination center.

The examination of socially oriented clustering in employment provision as a prerequisite for overcoming poverty among the working population has allowed for the identification of key advantages and influencing factors. The main factors include: the preservation of human capital; environmental sustainability; the rational use of labor resources; savings in labor and material resources; the acceleration of socio-economic development; the improvement of territorial economic organization; the enhancement of settlement systems; and an overall increase in the quality of life.

The study clarifies the terminological framework of the research topic. It has been determined that the term "social cluster," as an independent concept, is rarely found in scientific literature, with its integrative forms being more commonly used.

This approach leads to misunderstandings both in academic circles and in practical applications. Therefore, the study proposes an original authorial interpretation of this concept based on a human-centric approach in the social sphere.

Additionally, the study deepens the conceptual understanding of "public administration of social cluster development." This concept integrates key aspects of "public administration" and "social cluster," reflecting multiple interconnected processes that share a common goal and are linked by participants, relationships, and shared characteristics. This concept expands scientific knowledge, highlights the necessity of its application alongside other concepts in public administration and management, allows for the extension of its formal-logical meaning and terminological structure, and results from a rational and pragmatic approach.

A generalization of global experience in socially oriented cluster policy has enabled an assessment of the potential adaptation of best practices in Ukraine. This includes aspects such as defining specialization, structure, principles, and the ideology of clusters; ensuring effective coordination among cluster participants, where a leading role is assigned to representatives of state and/or regional authorities; and providing state/regional support for social cluster operations, including through the funding of programs and projects, the establishment of coordinating centers, and the creation of other supporting structures.

The characterization of the current state of public administration in the development of social clusters has made it possible to identify the state of organizational and legal support, general trends in this process, and the key tendencies in cluster formation at the national level. The study analyzes the organization of work in the Solonytsivska Settlement Territorial Community of Kharkiv District, Kharkiv Region, in addressing the social needs of its residents. This analysis has revealed the specific features of this process at the territorial community level and identified the unique aspects of organizing the provision of social services. These findings provided the basis for highlighting the advantages, challenges, and risks associated with this process, as well as for outlining strategic goals, objectives, and measures in public administration for the development of social clusters at the regional level.

The study proposes ways to improve the methodological foundations for

justifying the feasibility of forming social clusters at the regional level. This approach is based on the use of expert assessment methods, which allow for the consideration of the opinions of residents in a particular territorial community regarding the appropriateness of developing a relevant clustering model in the social sphere, potential participants, and the expected social impact.

Conceptual principles for developing a public administration strategy for social cluster development at the regional level have been formulated. The study defines the strategy's goals, directions, and implementation mechanisms, outlines the factors for the successful functioning of clusters, and substantiates the need for the consolidation of efforts among cluster participants to create a comfortable social environment. This environment is aimed at improving the population's well-being and providing high-quality social services to local residents.

Theoretical justification has been provided for the feasibility of applying the ABCD approach in public administration. This approach focuses on addressing social issues using internal resources and capabilities through the socially oriented clustering of available resources and active participants in local communities.

Furthermore, the study further develops the understanding of the benefits of public-private partnerships as an institutional mechanism for implementing the public administration strategy for social cluster development in the context of decentralization in Ukraine.

Keywords: public administration, decentralization, social policy, social development, innovative development, social sphere, clustering, socially oriented cluster, social cluster, network structures and relationships, social potential, human capital, social protection, interaction mechanism, competition mechanism, territorial community, quality of life of the population.